

~~129-9~~
~~274~~

ПРОФЕССОР
Е. ПАВЛОВСКІЙ

**КЫҢИ ВЕРМАГНЫ
СКӨТӨС ВІСМӨДЫС
НАРУЖНӨҢ
ПАРАҢИТЈАСКӨД**

КОМИГИЗ 1933

П
Н

Н

КОМИГИЗ

СЪ

Проф. Е. ПАВЛОВСКІЙ

Коми-3

2-1006.

КЫҢИ ВЕРМАГНЫ
СКӨТӨС ВІГМӨДЫГ
НАРУЖНӨЈ ПАРАЖИТЈАСКӨД

Г.П.Б. в Липр.

Ц. 1933 г.

Акт № 505

КОМИГИЗ

СЫКТЫВКАР 1933

ПРОФ. Е ПАВЛОВСКИЙ
Борьба с наружными
паразитами скота.
Перевод с русского
КАЛИМОВА.

Изд № 22. Заказ № 2018.
Упол. Обл. № А — 66.
Тираж 2500. Сдано в на-
бор 22/II-33 г. Сдано в
печать 27/IV-33 г.

●
Редактор А. Елфимов
Тех. ред. М. Шестаков

Стат. формат бум. 72×108, $\frac{1}{32}$, 1, 75, п. л. 59.348 знак. в 1 п. л.

Типогр. Коми ГИЗ'а, г. Сыктывкар, Коммунистическая, 2.

ВОҢКЫВ.

ВКП(б) XVI-d сјезд постановленьёон предложітöма „һаһ да техническөй културајас ыжыджык öдөн паскөдөмкөд щөщ, җерносовхозјас моз-жө, торја животноводческөй совхозјас котыртөмөн, высокотоварнөй колхознөй фермајас паскыда котыртөмөн, обеспечітны скөтвиҗөм кыпөдөм да паскөдөм“

„Скөтвиҗан посны крестана овмөс зев неустойчивөй, економика боксаһ сы вылө надејаыс абу“ (I. сҗ. Јаковлев, XVI-d сјезд вылын доклад) та вөсна народнөй овмөс воҗө кыпөдөм, животноводческөй совхозјас лөгөдөмкөд щөщ, вужвыјоныс реорганізујтөны торпыріга овмөсјасөс ғырыс коллективјасө. Матыса војасын колхозно-кооперативнөй секторын мјан лоө 9-10 миллион ғырыс скөт да уна дас миллион посны скөт да порс.

Тажө обстојателствоыс пуктө вым да ғырыс објазанностјас скөтлы вредітыс парачітјаскөд вермасөмын.

Посны крестана овмөсјас дырјі оз вөлі поз, көҗ кушөмакө-да, планирујтөмөн нуөдны вермасөм гортса пемөсјасөс вөсмөдыс парачітјаскөд.

Овмөс боксаһ ғырыс өтүвтчөмјасыс тажө вермөмјасө бөстөны. Скөтөс вөсмөдыс вредітелјаскөд организованнөй вермасөм нуөдөмөн, тө-

дöмыс, мi вермам вел jона кыпöдны сылыс
доходностсö. Колö шуны, ортсысаң вiсмöдыс
параçитjаскöд да скöт пöвсын заразнöй вiсöмjас
паскöдысjаскöд вермасöм jылыс вопрос сувтö-
дöм вылö öнöз-на ез тырмымöн вiçöдлыны да
уна тöдчана параçитjаскöд вермасöмын мiјан
ез-на вöвлы рациональнöй способjас.

А параçитологическöй наукалыс достiженнö-
jассö iспользуjтöм öнi-нын вермас сетны бур
результатjас. Вiсмöдыс да вiсöм разöдыс пара-
çитjаскöд вермасан делö бурмöдöм могыс, колö
пыртны масса пöвсö та боксаң колана тöдöмлун.

Проф. З. Н. Павловскöйлыс, кодi та боксаң
jона тöдыс морт, кыжканас мi i корам тöдмас-
ны лыддыгысjасöс.

Растеңнöјас дорјан Ставсојузса институтын

дiректор Н. В. Ковалев,

ПАРАҢИТЈАС ПОМЫГ ВІГӨМЈАС

Мортлөн да скөтлөн вiгөмјасыд овлөны уна пөлөс; кага вескалі көлөса улө, вөв чужііс мортлы кокас, мөс роҗөдіс сурнас понлыг боксө... Став тајө кадјаснас вiгөмыслы помканас лоө вөчөмтор, көлөса жугөдіс телега гөктанас лысө; вөлөн пізөссө јона чужјөмыс суставыс пыктіс; лы чегөм вөснаыс лiбө сустав пыктөм вөснаыс дојмөм кокөн оз-нын поз пөлзүјтчыны. Вiгөмсө лоө бурдөдны лiбө вөчны операціја, медым кокыс бөр кутас ужавны важ мозыс-жө.

Мукөд кадјасын җекушөм дојмөм оз овлы; сөмын вiгөмыс паскалө, уна помкајас вөсна пышкөсса органјасыс дугдөны правілнөја ужалөмыс-да. Шуам, желудокыс „оз кут прімітны сојансө“ да сојаныс шыбытгө вөсөм пыр бөр, кішечныкыс-кө слаб, овлөны запорјас, мортлөн кыптө малокровіјө, чужөмыс сылөн келдөдө да ачыс зев јона омөлтчө. Тащөм пышкөсса вiгөмјаслөн помкајасыс зев сложнөјөс да уна пөлөс.

Тащөм вiгөмјас пөвсыс колө торјөдны торјөн-нын сещөм вiгөмјас, кодјас паскалөны сiнмөн адзытөм ловја организмјас (шусөны мiкробјасөн лiбө бактеріјајасөн) морт лiбө скөт тушаө вескалөм пыр. Мi гөгөрын најө зев уна: сынөдын, муын ! вын. Оҗјас

мікробјас пөвсыг безвреднөјөг, а мукөдыс, мә-
дарө, вісмөдөны сіз шусан вужан вісөм-
јасөн (заразнөј лібө пріліпчівөј вісөм-
јасөн). Тацөм пөлөс вісөмјасыс төдчанаөг сі-
јөн, мыј најө кокніа вужөны зөңвіза скөт
вылө лібө морт вылө да һеыжыд кадөн вісө-
мыс вермө паскавны зев ыжыд јукөн скөт
вылө да јөз вылө. Торја кадјасын вісөмыс
вермас паскавны дорвыв (пөвалнөј) да віөны
уна скөтөс лібө јөзөс.

Јона-на быдөнлы төдсаөг сіјө војасыс, кор
карјасын да сіктјасын свірепствујтис холера,
тіф, горшвісөм, скарлатіна да мукөд вісөм-
јас. Скөтсаң морт вылө вужан заразнөј вісөм-
јас пыцкыс пөзө індыны сібірскөј јазва да
сап, 'кодјасыс вісмыс оз вермы мездысны.
Порејасөс вісмөдө рожа, гырыс скөт вісмө
чумаөн, чохоткаөн (туберкулез) да мукөд ві-
сөмјасөн. Логкөјјаслөн воспалиһө, курөгјас-
лөн холера, скөтлөн јөјмөм сіз-жө лоөны зара-
знөј вісөмјасөн.

Сөмын абу-на став заразнөј вісөмјаслыс
төдмалөма сіјө мікробјассө, кодјас вісмөдөны.
Но унжык тацөм вісөмјаслыс мікробјассө төд-
малөма-һін.

Учонөјјасөн ыждөдан пріборјас ізобретітөм
вөсна, кодјас пыр пөзө адыны ыжда сертіыс
зев пөсһі ловја-ловјас да кодјас ыждөдөны
најөс 500-700-1000 да унжык пөв, удајтчіс төд-
мавны уна пөлөс заразнөј вісөмјас паскөдыс-
јасөс, кызі јөз вылө, сізі-жө і скөт вылө. Оні
бура-һін төдөны, мыј чохоткаөн вісмөдөны

беѡmodaa зев поснї бактерїјас. Мукöд бак-
терїјасыс мунöны зев ічöтїк гöгрöс шар ыльö
лїбö чука беѡ ыльö да с. в.

Став вуѡана бактерїјаслөн емöс аслыс
пöлöс своїствојас. Мукöдыс на пыщкыс вер-
мöны овны ваын; сїјö васö-кö пуѡöдтöгыс јуас
морт лїбö скöт, секї паскалöны сувјасас бак-
терїјасыс да вїсмöдöны вуѡана вїсмöн. Сїз,
холераöн, брушнöј тїфöн вїсмöдан бактерїјас
паскалöны ваöн, столбнїк вїсмöлөн бактерїја-
јасыс олöны садја му пыщкын, бактерїјаслөн
чужтасјасыс вермöны разавны тöлөн да с. в.

Бактерїјас лöны быдыс прöстöј органїзм-
јасöн. Сöмын і пемöсјас пöвсын емöс сещöмјас,
кодјас асладорсаңыс вїсмöдöны торја вїсмö-
јасöн мортöс да гортса пемöсјасöс. Тајö сїз
шусан парачїтјас.

Мыј сїјö парачїтјасыс?

Мїјанöс кыѡалан прїродаын öтї пöлöс пе-
мöсјас сојöны — мувыв быдтасјас, а мукöдјас
јаја сојанјас.

Јај сојыс сещöм пемöсјас, кодјас усласöны
мукöд пемöсјас ыльö (да і морт ыльö), шусöны
хїщнїкјасöн. Хїщнїкјас когавлöны шедöмторсö
(добычасö) јукөнјас ыльö; ош чашїс мöскöс,
кöјїн когавлїс ыжöс, каң — шырöс да с. в.
Шедöм тöрїыс налөн мунö асланыс кöрым ыльö.

Добыча ыльö шыбласыс уна пемöсјас ов-
лöны јона поснїлöс добычасыс; сравнїтам ыж-
дасö тојлыс да мортлыс, пыщлыс да понлыс,
клевщлыс да мöслыс, лöзлыс да вöвлыс. Тојї,
пыщ-ї, лöз — ставныс јуöны мортлыс лїбö пе-

мөслыг вiр; сы вылын i олоны најö, морт лiбö пемöс новлöдлö најöс асвыланыс немсö.

Тоj, пыщ, лудiк, ном, геб да мукöд сещöм пöлöс насекомöjjас лоöны парачiтjасöн. Сiз-кö парачiтjасöн лоöны сещöм ловja-ловjас, кодjас олоны мортлыг лiбö пемöсjаслыг jajсö да вiрсö соjöм вылын.

Öнi вiзöдлам, кушöм вред вöчöны парачiтjас? Таjö парачiтjасыс ыжда нас кöт ескö-i зев поснiöс на сертi, код помыс најö пöткöдчöны, кодыс бостöны соjансö, сöмын најö вреднöjöс. Таjö нiгасö сы могыс i гiжöма, медем петкöдлыны кушöм омöлторjас вajöны таjö парачiтjасыс, кодjасöс морт важысан-нын ас вiр нас вердö сiз-жö, кызi вердöны i гортса пемöсjас. I морт i скöт öтмоза наыс мучiтчöны да щöкыда на вöсна вiсöны.

Парачiтjас оз быдöнлы öтмоза вредiтны. Кодыр ном куртчас мортöс; кучiк вылас четчыштö неыжыд пупыш; сетi кутö зудiтны да лудны; а кодыр номjасыс ускöдчасны сурсjасöн, дöзмöдчöмыс налөн лоö сещöм ыжыд, мыj пемöсыс кутас тупласны муöдыс; мортыд секi оз-нын вермы вескöдлыны вöвнас, да i аслыс сылы абу сетчöз. Сiз, ыжда нас поснiöс, сöмын лыд нас унаöн, сещöм враjасыс мукöд местаас торкöны вiзму бердса ужjаслы да пöртöны öткымын местаjас культурнöj обработкалы тujтöмөн.

Парачiтjас мi гөгöрын зев уна. На пыщкыс öтi пöлöсjас сöмын пуксывлöны вiр jуны, а мукöдыс кöчaин туша вылас олö немсö: бöрjajасыс шусöны кучiквивса парачiтjасöн, шуам, тоjjас,

пыщјас, клещјас. Мукöд пöлöс парачитјас олö-
ны туша пыщкын, кодјас шусöны пыщкöсса
парачитјасöн, шуам, номыр лібö ков, а сизжö
сінмөн адзыны вермытöм уна гагјас. Позö-ö
шуны, мыј мортлөн да пемöслөн сінсаңыс да
вемöзыс нїөтїк места абу, көнї ескö оз вермы-
ны овмöдчыны парачитјас. Кыјї мортлыс сиз-
жö-ї пемöсјаслыс парачитјас вермöны вїсмöдны
быд орган.

Сїјö вердысјасыс, код щöт вылö вердчöны
парачитјас (шуам, вїрсö јуöны), шусöны пара-
читјаслөн көчаинјасöн. Шуам, морт лоö
тојлы көчаинөн, мөс--клещлы көчаин, вöв--
нудалөн көчаин да с. в.

Унаыс јöзыд оз адзыны, кушöм материалнöј
убыткајас вајöны парачитјас сїктса овмöслы.
На помыс убыткајасыс овлöны адзанаöс, сін-
мад шыбытчанаöс да ортсысаңыс пырсö ка-
чавтöмöс. Кодыр донтöм доныс лоö вузавны
лöззөн рождлöм мөс кучїк, сїјöс мї адзам да
көкыїджыка вермам артавны убыткајассö, но
кор парачитјас вöсна мөсјаслөн јöлыс чїнö лібö
мөсјасыс јайтöммöны, омöлтчöны, сїјöс мї огö
адзöј да убыткасö артавны огö кужöј.

А арталан кө парачитјас помыс став убыт-
кајассö быд колхозыс, быд сїктыс, рајоныс,
областыс, страна пасталаыс, чукöрмас оз öтї
сö мїллон шайт, кодї весшöрö вошö.

Тайö нїөтїк сö мїллон дон сїктса овмöс прö-
дуктасö сојöны парачитјас. Сизкö мї ас пемыд-
лун вöснаным парачитјаслы мынтам быд во сы-
мындтöм оброк (вот).

Візму овмөс реконструктіруйтөм бөрса мөд
могөн сулалө скөт візөм паскөдөм. Нань вөді-
тан овмөсјас воын сулалө мог: өгүвтны гырыс
сөветскөј да колхознөј овмөсјас, став ужсө ме-
ханіфіруйтны, пріменәйтны му вынөданторјас,
чужтөм көјдысјас вежны сортіруйтөмөн, быдты-
ны торја кумтурајас, вермасны—көза шыкөд-
лысјаскөд өвадкөд да с.в. Тајө колө нуөдны
му-віз овмөс бердса спеціалістјаслы сөвет пра-
вітельство да партіја індөм куза да өтка олыс-
јасөс өтүвтны колхозјасө.

Скөт візөм паскөдігөн јона колө бурмөдны
көрым, (сілос), вөчавны шоныд скөт оланінјас,
најөс бура вөдітны, лөсөдны на бөрса бур дө-
зөр, паскөдны буржык рөда јөла мөсјасөс да с.в.
Но скөт візөм бурмөдөмыскөд шөщ колө мөд
туј куза мунны—візны најөс вісөмјасыс да дуг-
дывтөг вермасны паразітјаскөд, коді лоө мед
матыса врагөн кызі мортлы сізі-жө-і скөтлы.

Медым бура вермазны паразітјаскөд, мед
воз колө сіјөс бура төдмавны, төдмавны—көн
сіјө оло, кызік оло, мыјөн сіјө вреднө, төдмав-
ны—мыј сылы аслыс вреднө паразітыслы да
төдны—кызі да мыјөн позө сіјөс бырөдны.

Ставсө тајө колө төдмавны быд колхознік-
лы, но не сөмын төдмавны, а аслыс пөлза вы-
лө пөртны оломө.

Паразітјаскөд колө вермасны возвылыс,
медым не сетны сылы вісмөдны скөтөс, воз-
вылыс вермасны накөд кокніжык, бөрө колт-
чөм дорыс вісөмсө лечітөмөн, а мукөд паразі-
тарнөј вісөмсө нөбі он вермы лечітны.

Мі огö-на бура tödöj, көні да кушöмжык
мiяң странаса скöт вылын олöны парачiтjас,
мi сöмын öнi-на заводiтам најöс буржыка корс-
ны да видлавны накöд вермасан буржык спо-
собjас. Öнi велöдчöм jöз врачjас, ветерiнарjас
да агрономjас нöшта jонжыка мiяңлыг врагja-
сöс — парачiтjасöс töдмалöм куза кутасны нуöд-
ны уж, колхозчыкjаслы колö töдмавны медса
тöдсажык да медса вреднöj парачiтjасöс горт-
са пемöсjас вылыг.

Но сöмын töдны—еща. Таjö вiсöмjасыскöд
колö вермасны да тащöм могjассö пöртны олö-
мö. Та куза колхозчыклöн позö жуасны врач-
лыг, ветерiнарлыг агрономлыг, да лыддыны
колана нiгаjас.

Кор нiгаыг кызсö гөгöрвоам, кушöм лок
вöчöны парачiтjас колхозчыклы сек колö-нiн
аслыс бостчыны таjö ужас, парачiтjаскöд тышка-
сöм могыг, торja-нiн таjö тышкыслöн могыг лöö
став сiктса общественностлöн.

Таjö нiганас мi көсjам востыны колхозчык-
лыг сiнсö, töдмöдны матiгөлöрсa парачiтjасöн.

Унжык пöраас скöт парачiтjаскöд тышкасöм
сетö бур резулътат, сöмын öтвылыг таjö тыш-
сö нуöдöмöн.

Колхознöj овмöсjасын таjö вредiтелjасыскöд
вермасныс кокнiджык öтка олыг крестанаjас
дорыс. Та вöсна сувтö мог: сiктjас дорвыв кол-
лективiзiруjтöмöн, колхозjас öтувтöмöн лöсöдны
животноводческöj совхозjас. Таjö ставыс мiяңöс
öтвыв вермасны мiяң пемöсjас вылын олыг
парачiтjаскöд.

ПЕМОСЈАСЛӨН ЛУДАН ВІГӨМ.

Лудан вiгөм овлө быд нога пемөслөн, кор лудөмөн вiгөдыс клещыс ¹⁾ лөсөдас (корсас) аслыс бур оланін, сек вiсмөдө сiјө унаос да јона мучитө вiсысјассө.

1 өд оерпас,—Вөвөс лудөмөн вi-
оөдыс ен гаг, возладорсаныс јона
ыждөдөма

Лудөмөн вiслө-
ны вөвјас, мөсјас,
ыжјас да мукөд пе-
мөсјас. Сiјө јонжы-
ка паскалө сек, кор
пемөсјасөс вiзөны
һајта, оз бура верд
ны да сөкыда ужө-
дөны. Јона паскав-
лө шыг—војна воја-
сө. 1914 вога вој-
наөз вөлі быд 1000
зөһвiза вөв вылө
воө 2 вөв лудөмөн
вiсыс вөв, во мыс-
тi, војна заводiтөм
бөртi-һын со вөв-һын
лоi, а 1920 воын,
быд 1000 зөһвiза
вөв вылө вөлі воө-

һын 300 вөв мында.

Лудан, паразитарнөј вiгөм, сiјө лоө сөг, мыј
вөвлы кучиквылас колөны зев зөлаһик клещјас
(тојјас), кодјасөс шулөны „зудһојасөн“. Лудө-

¹⁾ Клещөн шусоны лудөм вiгөм вөчыс-паразитјас.

мөн вісөдыс клещлөн моданыс аслыс сама (візөд 1-ја серпас вылө).

Тушаыс сылөн гөгрөс, топөдөм сөчөн-код, ем көкжамыс кок да быд кокыс нужалө нөшта сакасан, јайдинө ласкысан сі-код кокјас.

Клещ напарја-моз нырнас пырө вөвлы кучік пышқас да сені аслыс лөгөдө ветланін. Кор тақі мөдас кучіксө піскөдны да вісмөдны, секі вөвлөн лібө ыжлөн кучікыс јона лудзө.

Мукөд кадө пемөсјас луданінсө вірөз гыжјаласны. Кор вөв шоныд картаын лібө шоныд вевт улын, секі кучікыс сылөн јонжыка лудө (2-д серпас).

Гөныс лудан местаас сувтө да кытчө пырас клещыс лоө колк-код мыл, кытыс петө ва-код ор, бөрын орыс сы гөгөрыс усө, а комасыс ор сорөн клейтчө кучікө, да тасаң вөв вісөмысла омөлтчө дај вермө кувны.

Лудөм мед воз заводітчө јурсаң, сылысаң лібө мышкувывсаң, кысаң паскалө мукөд зөң-віза местајасө да вермө вісмөдны став туша-пасталасө.

Лудан вісөм зөңвіза вөв вылө вужө сек, кор сіјө інмөдчылас вісыс вөв дінө, вісыс вөв сіјөс-заводөн ужалөмсаң, гідһаыс, көн оліс сыөз вісыс вөв да быд көлујыс, кытчө гыжјыштчыліс вісыс вөлыс.

Клещ олә сөмын пемөсјас вылын, но һедыр вермө і овны бокын—гидһаын, стојлаын, мајө-гын да сурјажасын, кытчө інмөдчыліс вісыс вө-лыс. Немыс сылөн бокын олігас абу өткод, көні васөджык да абу вывті кос, вермө овны

һол вежонӧ. Жар да косінын 10 луныс дыр
овны оз вермы. Сізкӧ вісыс вӧв оланіныс, кӧн
вісыс вӧв оз-һын ов, 10-28 лун бӧрті клещ ачыс
бырӧ.

Ең клещ кучік пыщкас пырас да быдлун
вајӧ 2-3 колк, а ас немчӧжнас вермӧ сетны 20-
40-50 колкјӧ. Ачыс сесса оз-һын петав, а ку-
чік пыщкас і кулӧ. Колк пыщгыс первој петӧ
номыр, кытыс быдмӧ сещӧм-жӧ клещ.

Выл клещјасыс петӧны кучік вылас да кор-
сӧны был оланіјас, кытӧні бара пырӧны ку-
чік пыщкас да сіз-жӧ колкјас паскӧдӧны кучік
паста. Тасаң, вылыс лудан гыжнајас паскалӧм-
саңыс і вермӧны воӧ паскавны тајӧ лудӧмја-
сыс вӧвјас вылын, код понда пастала лоӧ лу-
дан гыжнајас.

Кучікыс петан клещјас вермӧны ӧнвіӧа
пемӧсјас былӧ вужны лудан вӧвјаскӧд інмӧдчы-
лӧмсаң, кысаң лудӧмыс паскалӧ ӧнвіӧа вӧв-
јас былӧ.

Тајӧ лудан гыжнасыс ӧтар, вӧвјас вермӧны
вісмыны кучік вывса клещјассаң. Тајӧ клещ-
јасыс оз пырны кучікӧ, а олӧны кучік вевдорын.
Клещјас овмӧдчӧны кучік вылын куӧ гӧн увјасӧ
(бурыс, бӧж). Ташӧм нога лудӧмыс овлӧ шочжы-
ка; тајӧс лечітныс кокһыджык лудан гыжнаыс.

Колана тӧдны, мыј вісыс пемӧсјасӧс дӧӧӧрі-
тігӧн лудӧмыс вермас вужны і морт былӧ, ко-
лӧ тас відчысны.

Клещӧс колӧ віны ӧе сӧмын вісыс вӧв
вывсыс, но быд местаыс, кытчӧ вісыс вӧлыс
інмӧдчыліс вісігас.

Лудан вісѡм бурдѡдны колѡ со кызі: вісан
местајас (лѡм) вѡвлыг колѡ мавтны віжов мај-
тѡгѡн, њекемын час мысты-кѡ лѡмыс њебѡас,
колѡ мыскавны пѡг ваѡн.

Јона бур і колана лудан пемѡсјаслыг гѡнсѡ
шырны.

Гыжнајас бырѡдѡм раѡі, кучіксѡ пемѡсјас-
лыг мавтѡны ташѡм лекаствојасѡн:

1) бостны 200 грамм сѡстѡм ѡѡгѡѡ, соравны
200 грамм сера порошокѡн да сетѡ нѡшта соѡ-
тыны 400 гр. турун віж мајтѡг да ѡті бутылка
ѡенатурірованної епірт. Бѡрын ставсѡ гудравны.
Мавтѡм възвылын бутылка пыщыс раствѡрсѡ
колѡ јона солкјѡдлыны.

2) ѡѡік јукѡн віж мајтѡг 2 јукѡн вакѡѡ сѡра-
лѡны, шѡнтѡны, гудралѡны 1 јукѡн порошок
сераѡн; пуѡм бѡрті соѡтысѡ 2 јукѡн ѡѡгѡѡ.
Ставсѡ бура гудраласны.

3) 1 мѡтра ва вылѡ бостны 100 грамм табак
лѡбѡ 200 г. табак мѡст да вісан інсѡ щѡткаѡн
зыравны.

Таѡі мечітныс заводітѡѡыс, вѡлыс-кѡ њајт
лѡбѡ зев аѡаѡѡ, первој колѡ кунваѡн зыралѡмѡн
мыскавны кучіксѡ щѡткаѡн, мѡчалкаѡн лѡбѡ іѡас
ветѡкѡн. Лун 2-3 мысты нѡшта сіѡ-жѡ мыскавны.
Сыбѡрті вѡміѡ възын вісталан лекаствојаснас
пѡѡас мавтны, меѡым віны кучік пыщкѡсса
клевщјассѡ. Та бѡрын вежѡн мында вѡлѡс ужѡдны
ѡз пѡѡ, а сы бѡрын нѡшта сіѡ-жѡ мыскыны да
мавтны вылын індѡм лекаствојаснас.

Таѡі мечітчыны колѡ сѡмын сек, кор вете-
рінарјасѡс суѡдны њекеѡ он вермы.

Бөв вылыс лудом, ветеринарнөй врачас бырө-
дöны газөвөй камераөн. Сijö вөчöны јашщик
кодөс, медем вöлыс вöли төрө сетчө сужны.
Јашщиксө чик топыдөз пөдлалöны; вöлыслыс.
јурсө леэöны ортсө нарошнө вөчөм роэөд сөг-
са вöлыслы сiлiас пастөдöны брезентыс вөчөм
воротник. Кор сiқи лоө вөчөма, секі лудом бы-
рөдны леэöны јадөвитөј газ — сернистој ангид-
рид, коді артмө сера сотöмыс. Сijö камераас
газсө леэөм бöрын вөвсө вiзöны час дыра кы-
мын. Тајө пöранас јадөвитөј газыс оз сöмын
лудан гыжнајас бырөд да вi, а вiјө щöщ i мукөд
кучикыввса парачитјасөс.

Газөвөй камераө сујтөз вöлыслыс јурсө да
сiлысө мавтöны сера да фөгөф сорасөн, медем
вiны зуднајассө сijö местаыс, кытi јадөвитөј га-
зөн вiны-камераө сујөмөн оз поз.

Куш тајө лудöмыс вöлөс лечитöмыд ещa. Сi-
јө вөвсө-кө вaјөдан бөр важ обстановка вылас
(важ оланiнас), секі лудом вiсөм сijөс бара
богтас.

Сiз-кө колө вiсөмсө щöщ бырөдны i сijö
местaјасыс, көнi вöлыд олiс вiсiгас, нaјтсө да
кyјөдсө колө весавны, стенсө, сурјaјассө, сојан-
iнјассө мыскыны öнтаја табака пуэөдөм ванас
(100 гр. 1 мiтр вөв вылө) мiбө 3-5% мiзола
растворөн, мiбө мајтөг сора карасiнөн. Сijөс
заводсө колө кiскавны пуан вaөн, кунваөн, мiбө
кiскавны нафтаминөн; ассө вөвсө быд лун сөс-
тöма весавны да бура вердны.

Мукөд дырјi лудан вiсөм овлө мөд пöлөс,
кокнiджык, кодөс колө бырөдны тақi-жө.

Медым мортислы аслыс ез вуж тајо вісёмыс
колё быд вісыс вёв дорё інмёдчылём бёрті
кітё бура мыскыны 3% мизол сорасён; креомін
сора ваён, мібё јона мајтёга щёткаён.

Мёсјас лудан вісёмнас вісмывлёны-жё, сёмын
шочжыка дај налыс лудёмсё јона кокныд бы-
рёдныс вёвјаслыс серті.

Мукөд пемёсјас
пёвсыс колё ка-
тыштны ыжёс, ко-
лён кучікыс щёкы-
да вісё лудёмён.
Тајо лудёмыс ыж
візёмын вајо ыжыд
убытка. Тушаын, кы
ті сук гөнјаса кутас
кушмыны. Кучік вы
лө лоёны гөрөдјас,
бёрын пөрёны гад-
јасё. Кор гад-дыс
космыштас пөрё лу
дан лөмө. Гёныс мукөдлаті клејітчө, кутас кіс-
гыны.

2-өд серпас. Ылалыс ежывыса
лудём.

Паскыда кучік вылыс гөн уёёмыс ыжјас
омөлтчёны да кулёны. Лудём јонжыкасё па-
калө пемёсјасёс стојлөын сулөдіг, арын да
тёлын.

Јонжыка вісём паскавтёзыс-на вісанінсё
колө нёртны табака ва піын көтөдөмөн щётка-
ён: 1,5 літр ва піын пуны 200 гр. табак, пуны-
сё колө сетчөз, мед ваыс сёмын колі 1 літр
мында, сы бёрын сетчө содтыны 50 гр. поташ.

Medea бура поѣо лудомыс бурдодны табака
лѣбѣ мышѣака ваннаѣасѣн, но таѣсѣ поѣо сѣмын
лечѣтны ветерѣнарнѣѣ врачѣаслы.

Таѣѣ вѣсѣм бырѣдан ваннаса сорасыс ыѣѣ-
сыдлы зев ѣада; сыыс ѣтар ваннаас поѣѣасѣгѣн
ыѣѣасыд нѣшта вермасны кынмыны. Ваннаас
сорасыс овлѣ кѣзыд 30⁰ гѣгѣр, сы бѣрын ыѣ-
ѣастѣ колѣ вѣзны кынмѣмыс.

Сѣѣ-жѣ таѣѣ вѣсѣмгѣ поѣо бырѣдны ѣ газѣвѣѣ
камераѣн, кыѣ мукѣд пемѣсѣаслыс. Сѣѣ камера-
сѣ вѣѣѣны 4 ыѣ тѣрмѣнаѣс. Таѣѣ газыс лѣѣ
сероуглѣерѣд сѣтѣмыс, кѣдыс колѣ ѣона вѣд-
чысны парнас сѣтѣмыс.

КЫНОМ ПЫЩСА ЛѢѢ НОМЫРѢАС

Вѣвѣаслѣн рушку пыщкѣсас овлѣ гырыс
номыркоѣ гагѣас, кѣѣѣас быдмѣны лѣѣѣѣ. Туша-
вылас номыркоѣыслѣн вевѣѣысѣма сѣкоѣѣасѣн,
нырас емѣс кык чорыд ѣѣс крукѣас, кѣдѣн сѣѣѣ
рушку кучѣкас ѣѣѣѣѣѣѣма. Наѣѣ сѣѣѣѣ ѣона
сѣбѣѣѣѣны, мыѣ рушку кучѣк бокас лѣѣны быдѣн
гуранѣас. Гоѣѣны номырѣасыс вакоѣ ор, кѣдѣ
пѣгѣ номыр мѣстаѣасыс, мукѣд дырѣѣыс ѣ вѣр
ѣѣѣны. Мукѣд дырѣѣыс наѣѣ чанѣас-
лыс рушку кучѣксѣ, лѣбѣ кѣшкасѣ пѣскѣдѣны
сквѣѣ роѣавтѣѣыс, кѣд вѣсна чанѣасыс ѣона вѣс-
мѣны ѣа кулѣны.

Ташѣм лѣѣѣаслѣн номырѣасыс мукѣд вѣв кы-
нѣмас овлѣ 10.0 сѣкасыс-на унѣык.

Ѣнѣ вѣѣѣѣѣам, кыс наѣѣ рушку пыщкас чу-
ѣѣны ѣа кыѣ сѣнѣ олѣны.

Адзывлан тој овлöны ыжыд гуткод зiјас;
бöжыс налөн нукылтчöма крукмоз кынöмлаңыс,
кодјасöс шуöны вöв зiөн. Сещöм ен зiыс лебалö
вöв гөгөр да вöлыслы вöз кок пiзöс улас, гөнас
пукталö ассыныс колкјассö (3-öd серпас).

Cijö ас нем чöжнас вермö колкјавны 300-500
колкјöз, а немыс нужалö 10-20 лунöз.

Gižim лун мыстi колк-
сыс лоззö iчöтiк номыр,
кодi кымынкö тöлыс олö
кыш пышкын, сесса најö
колк кыш пышсыс петöны
да напарја-моз пырöны
вöвлы кучiк пышкöсас, кö-
нi аслыныс лöгöдöны ол-
ан да ветланiн. Тајö пöра-
нас вöвлөн кокыс лудö да
cijö пiңнас гыжјалö да
кывнас коксö нулö, а ну-
лiгас номырјасыс кодјас
зөбсöмaöг колк кыш пыш-
кас, најö петöны сетыс
да нырса крукјаснаныс
вöвлы кывјас кутчiсö-
ны. Сесса соiгас лiбö думыскöд вöвлөн нылышт-
чö кынöмö кöнi најö бара быдмöны. Колксыс
петiгөн ыждаыс налөн 1 мм. куза, а кынöм
пышкас быдмöны 1,5-2 сантиметр кузаöз.

Выл местаын најö бара олöны кымын-кö тö-
лыс, сесса кор рушку кучiксыс мынтöдчасны
сы бöрын асмогасiгас вöвлөн номырјасыс петö-
ны ортсö да мыјөн воасны мувылöз, пырыс-пыр-

3-öd серпас. Öвэдлöя да
лiчiнкaлөн колкјыс вöв
сiö клeйтчöма, кодјаслөн
номырјасыс олöны вöв
оувјын да гырк пышкын.
Ыждöдöма.

жӧ пырасны му пышқас, кӧнӧ пырӧны кыш
пӧӧ, а сесса лун 20-70 мыстӧ кымын сӧӧ кыш
пӧсыс петӧны гырыс лебалыс лӧӧас — вӧв зӧӧас.

Овлӧ бара аслыс пӧлӧс лӧӧ, кодлӧн номыр-
жасыс петӧгас кутчӧсӧны вӧвлы асмогасан рӧӧ-
дорас до кӧшкапомсыс тыдовтчылӧны геморој-
нӧӧ кол кодӧс, код вӧсна ӧвӧдсӧ шуӧны „ге-
моројнӧӧн“.

Сӧӧ лӧӧӧсы сӧӧ-жӧ омӧлтӧдӧ вӧвлыс ӧнӧӧӧӧ-
лунсӧ. Вермӧ лӧӧны ӧӧд, мукӧд ӧырӧӧыс нӧӧ
кӧласасны вӧлыслы гӧла рӧӧас, код помыс вӧв-
жас вӧмӧны парӧӧӧн.

Та вӧсна вӧвжасыс уна пӧлӧс вӧмӧмӧн вӧмӧ-
ны, бостам-кӧ (злокачественнӧӧ малокровӧӧӧн да
мукӧд вӧмӧжасӧн).

Кынӧм пышса лӧӧжаскӧд вермасны абу кок-
ныд. Тӧӧ вӧмӧмыскӧд заводӧтӧсны вермасны
сӧӧ, вӧлӧс мавтасны дука ӧелӧӧн, медым
зӧӧыс ез пуксы вӧв выӧ да ез колӧӧав, но ӧд
вӧлӧс пастала он вермы мавтны, ӧӧ дукаыс ре-
гыд бырӧ да лӧӧ-зӧ бара-жӧ вермӧ пуксыны да
важмозыс рӧдмыны.

Ӧнӧ лӧӧжаскӧд вермасӧны мӧднӧг да тӧӧды-
сӧны колӧкыс номырсӧ бырӧдӧм вӧсна, кодӧ
ласкысӧма вӧлыслы гӧнас. Тӧӧ вӧчсӧ 2% кар-
балӧвӧӧ сорасӧн мыскалӧмӧн. Сӧмын мыскавны
колӧ швабраӧн лӧбӧ бекӧдӧ рузумтор гартӧмӧн.
Мыскавны колӧ вежонын ӧтчӧд.

Но нӧшта бур лӧӧ вӧв вылыс лӧӧ-колк
бырӧдӧмкӧд-кӧ щӧӧ лӧӧ бырӧдӧма вӧв рушку
пышқӧсса номыржассӧ.

Тајо ужсö ödäödöm pađi колö öткода бостыны паскыда став рајон кодöн вöвјасöс ташöм ногөн лечитöмö, сöмын тајо условјö вылын лöö вермöма рушку пыцца öваđјасöс чінтыны.

Колö индыны, мыј вöвлöн гыркпыщкöсса öваđ вiсöм вермö вужны і мортлы. Нылöдöм кiөн-кö кутчiслан вöв dinas, кытчö лöз колкјасыс сiбöдöмаöс да номырыс кутöма колкпiјас чужны-нiн, номырыс колк кыш пiсыс ортсö петiгас вермö кутчiсны морт кучiкö. Весiгтö морт ачыс оз-i казав, номырыс кучiкö кодјысö да ветлöдлö кучiк пыщкöсöд. Ветлан тујыс сылöн тöдчö быттö суңис-код гöрд вiз, кодöс шуöны „волосöн“ лiбö „волосөтiкөн“.

Медым бырöдны мортлыс номырсö, колö донöдны вурсан јем да сiјөн гöрд вiз помаганiнсö кучiклыс гудјыны. Номырыс сенi јежыд 1 м.м. куза вöснi тушаа.

Збылвылас „волос“ вiсöм мортлы абу вреднö.

ВÖВЈАСЛÖН да ЫЖЈАСЛÖН НЫР РОЗ ПЫЩКÖССА ЛÖЗ.

Вöвјаслöн öвлöны і мукöд сiкаса лöзјас, кодјас быдмöны ныр рөзас. Гожса жар лунјасö позö адзыны, кызi вöвјас сувталöны воча ныр, лiбö ортчöн сувтöны мöда-мöдыслы јурнысö бөждорас пуктöмөн. Вöв нырулас локтыс öвадсö бөжнаныс дугдывтöг öвтöны. Öвлö і сешöм пöрајас, мыј вöвјас костi сөјöмыс дугдöны да заводiтöны јурнаныс öвтчыны. Ташöм торјасыс і петкöдлöны, мыј пöскөтiнаын лебалö ныррөз

пышса лӧзјас. Пјаныс тајӧ лӧзјасыслӧн зев ӧд-
јӧ чужыгӧс, најӧ кӧсјӧны лебзыны вӧв ныр-
роӧ да сетчӧ чужтыны номырјас. Нырроӧ
пышса лӧз вајӧ пјансӧ кызјик „лыјӧны“ аслас
половӧј органыс кодӧ невтасӧма аслыс сӧкас
шпӧкјасӧн да таыс кыңзӧ емӧс крукјас.

Тајӧ номырјасыс зев гыжлӧвӧс да кокнӧда
пырыс-ӧ кутчысӧны ныр роӧ, а сесанъ пырӧны
пыдӧжык да ӧебсӧны ныр роӧ пышса лыјас
костӧ. Номырјас кучӧк вежсӧм бӧрас быдмӧны
2 см. куӧаӧз.

Вӧв нырроӧ пышкас олӧгӧн номырјасыс
кутчысӧны сл.ӧстӧј оболочка бердса лыјасӧ.
Сӧјӧ кутчысӧм местајасас лоӧны вӧрпетан ранајас.

Ныр пышса кучӧкјас воспаљајтчӧны, а мукӧд
дырјыс петӧ кӧзерӧник ор.

Ташӧм вӧсыс вӧвјассӧ мукӧд дырјыс ӧајт-
лӧны, мыј вӧсӧ сапӧн. Удајтчывлӧс, мыј таӧ вӧ-
сан вӧвјассӧ вӧјавлӧсны сапӧн вӧсан вӧвјас
пыддӧ; но сӧмын-нӧн начкӧм бӧрас каӧавлӧсны,
мыј некушӧм сап налӧн абу, а сӧмын ем ныр-
роӧ пышкас, нырроӧ пышса лӧз.

Мукӧд дырјӧ вӧвјасыс вӧсӧны кызӧмӧн, ло-
лавныныс лоӧ делӧ ӧ пондасны кызны. Овлывлӧ,
мыј вӧвјас омӧлтчӧм да пӧдӧм понда кулавлӧ-
ны. Ташӧм торјас овлӧны сыпонда, мыј мукӧд
дырјӧ нырроӧ номырјасыс лӧзлӧн, ласкысӧны
гола бокӧ да лолалан роӧ дорјасӧ.

Ташӧм-жӧ паразӧтјас овлӧны ӧ ыжјаслӧн.
Сӧјӧ шусӧ ыж лӧзлӧн. Ең лӧзјасыс налӧн чуж-
тӧны ассыныс лӧчӧнкасӧ ыжлы нырроӧас. Па-
разӧт сек олӧ нырроӧ пышкас; сӧјӧ јӧрӧ ыжлыс

вѣснѣ јур лыјассѣ, а бѣртѣнас заводѣтѣоны нѣн
пѣскѣдлыны јур вемсѣ. Таѣнад кор ыжлѣн јур
вемыс кутас бергѣдчыны, ыж заводѣтѣ унаног
ветлыны жѣзны, кыѣ бергалан вѣсѣмѣн. Сѣјѣ
щѣкыда несјалѣ, нырнас корскѣдлѣ, јона
омѣлтѣдѣ да вермѣ воны кувтѣз.

Бурдѣдны ыжјасѣс тащѣм лѣзѣн вѣсѣмыс
зев сѣкыд сыпонда, мыј лѣчѣнкасѣ нырпыщкѣс-
гыс зев шѣча удѣйтчывлѣ вѣтлыны несјѣдлан
порошкѣн. Мукѣддырјѣыс ыжыслы вѣчлѣны опе-
рацѣја, вундавлѣны нырсѣ, кытыс щѣпчѣкјасѣн
сетѣн олыс номырјассѣ перјалѣны. Щѣрт, таѣ
поѣ лѣчѣтны сѣмын щѣтѣс, кыкѣс унаѣс таѣ
лѣчѣтны оз шогмы.

Онѣ каѣалѣмаѣс мыј лебалыс ѣвадыс полѣ
дѣгѣд дукуыс, мыјѣн поѣ ыжјасѣс вѣзны лѣз
пукѣѣмыс, чужѣмјассѣ ыжјаслыс жар пѣраѣ
мавтны дѣгѣдѣн, а кор сѣјѣс колѣ вѣчны частѣ
да уна ыжлы сек поѣ вѣчны со кыѣ: лѣсѣдны
вевта јашщѣк; јашщѣк бокас вѣчсѣ векныѣдѣк
роѣјас да роѣ гѣгѣрыс мавтѣдѣ дѣгѣдѣн, а јаш-
щѣк пыщкас пуктысѣс кусѣка каменнѣј соз.
Став тајѣ ѣндѣм торјасыс колѣны лѣны ыж јѣр-
санѣнјасын, ыжјас мѣдасны сѣјѣсѣмѣн јашщѣкыс
нѣвны совсѣ, сѣјѣ ѣ мѣдасны најѣ мавтчыны
асныс.

Кор тајѣ ыж лѣззыс пѣскѣтѣнаас лебалѣ, се-
кѣ ыжјасыс чукѣртѣоны ѣтчукѣрѣ, јурнысѣ ѣшѣдѣ-
ны увлаѣ, а нырнысѣ муѣзыс лѣзѣны.

Тајѣ сыпонда вѣчѣны сѣзсѣ, медым вѣтѣсны
лѣззасыс кор сѣјѣ лѣчѣнкајассѣ кѣсѣ лѣзавны
нырроѣ пыщкас.

Төдмалөма-нын, мыт ташом лөззасыс окота
пырыс пөскөтинажасын пукёоны пөвјас былө,
столбјасө, пощөсјассө, сурјажасө, ізјасө да му-
көдлаө. Јона најө повтөмөс да пофө кутавны
кіөн. Вөвлөн ныррөсәсә лөззасыс әик лебач ситкод,
кор сјјө космома. Та вөсна ташом лөзјастө он
зев ады пөскөтина вывсәд, сетөни-өд пөвтор-
јас вылад көт көн быдлаын-жө лебач ситјасыд
емөс да.

ГЫРЫГ СКОТЛӨН КУЧИКПЫЦСА ГАГЈАС

Тулысын мөсјаслөн мышкувыв кучикас овлө-
ны јөгјас, лөбө жөлвақјас, кодјас воәө век быд-
мөны. Бытө сетчө мыкө сурјөма сешөм јөгја-
сыс овлөны оз өткода — кујим, вит унжык 20 өә
і унжыкөз. Тајө јөгјасыс кјулад чорыдөс.
Сесәә сјјө местаө помлаңыс регыд кадөн арт-
мө ічөтік роә (4-өд серпас). Нөкымын лун
мыстө сорөнжык јөгсыс пофө пычкыны кыз,
комөкөс јөжыд рөма лөбө мукөдыс заводітөма-
нын сөдөдны номыр. Номырыс куәтанас 3 см.
куәа, (віәөд 5-д серпас) лөлө модаа јурыс
абу, да туша бөрвылас емөс роәа пластінка-
јас, кыті сјјө і лолалө тајөс сјјө лөсөдөма
јөг дорас.

Сјјө номырыс лөө парәитөн, код былө кол-
хоәнікјаслөн колө віәөдлыны буржыка. Мед
бура гөгөрвоны тајө парәитсө, да төдмавны
кушөм вред сјјө вајө, колө төдмавны кыәі сјјө
олө да кушөм локтор вајө мөсјаслы.

Кор-нын номырјасыс быдмасны, сек кучик-
сыс аеныс кутасны петны да кісөны муө, кө-

ні вежсö вөрөшітчытöм гөд колккофö, а го-
жөмнас сөг петö ыжыд лебалыс гут, коді шусö
мөс лөзөн (візөд 6-д серпасö).

Кучіквывса быд өвадлөн олөмыс сложнөј, і
медым сіјөс бура төдмавны мі візөдлам первој-

4-өд серпас. Мөслөн жөлвакөз кутор, көні пукалөны кувыв-
са өвадлөн номырјасыс. Отар жөлвак помөдыс тыдалö ро-
јас, кыті петөны мортјаслөні номырјас.

саңыс, кор самкаыс пуктіс колксö. Ыжыд кучі-
кө пуксыс лөз лебалö скөт оланінті да корсö
мөсјасөс, көт ескö і тајө ачыс пемөсјасөс оз
куртчав (налыс вір оз ју) но пемөсјас век-жө
качалөны ассыс врагөс да аснысö сыыс візөны
локног котралөмөн. Тајө кадö мөсјас быдлаө

выртчöны. Тағи чорыда котралғас мөсјаслөн
вылысыс дојмылө да тыра мөсјас, костти кука-

5-öd серп. Кучіквывса
öвадлөн мортјаммөм но-
мыр дас ын уовы телө-
мы (ыждөдөма кык пөв):
сы улын кувывса öвад-
лөн колк, клејитчөма мөс
гөвө. Ыждөдөма]

куча кајө вывлан да петө кучіка јаја костас,
татыс најөс позө адыны төлын нојабр да де-

һаслөны. Лөзлы щөкыда
удајтчывлө мөсвылө пуксы
вны да сібдөдны асгыс
колксө гөн вуж бердас (5-d
серпас). Медгајонасө сіјө
колксө пукталө гожөмшөр
мөджынјын. Öтi еһ лөз
вермө колкјавны 800 колк
јөз, сіз-кө вел уна мөс-
көс вермө зарағытны. Мед-
га јонасө лөз колксө
пемөсјаслы колө кок гө-
нас.

Лун 4 мыгті колкјалөм
бөрас, колксыс петө 0,8
мілліметр куца қоланік
номыр. Номырыслөн ны-
рас јөс, емөс чорыд сур-
кодјас, кодјасөн сіјө мөс-
лыс кучіксө піскөдө да
һекымын час мыгті сіјө
пырө кучік пышқас, кыт
чө сіјө әебгө да өз мөд
тыдавны тулысөз.

Тајө каднас номыр-
јас велдыр ветлөдлөны
мөс туша паста. Кучік
увті піскөдчөмөн, кок

кабр төлыгјасын. Сетчө воөм бөрын номырјас-
лөн куѣтаыс лоө 10-14 м.м. куѣа, најөс поѣө
корсны кызжык кучікаінсө кінад відлалөмөн,
көн најөс пуктөма быттө гырыс ріс тугјас. Сы-
бөрын номырыс чіг јај косттіыс кајө вывлаң
спінавыв кучік улөѣыс: спінаса сурсалы вор-
гаө да петө кучік вежөсөѣ. Тан номырыс нөш-
та-на јонжыка заводтө быдмыны: сен сіјө куј-
лө быттө кучік мешөк костын. Сіјө ѣескөдчө-
мыс (раздраженіја) паскалө воспалиеніјө, сы
мыј вөсна мешөкас чукөрмө ор.

Номырјас пөткөдчөны мөс пышкөсса орөн
да сіјө вемнас.

Возө, мөс кучік вылын, номыр улас лоө роѣ
(4-d серпас), кытчө номырыс лөсөдө бөрла
помсө лолаланіннас. Ас вөрөмнас номырыс роѣ-
сө ыждөдө да сесса сес петө; угө муө, муывы-
ті ујалөмөн корсө кушөмкө роѣ. Кор сіјө вес-
калө роѣө, лічінка шыбытө ас вывгыс кучіксө
да бөчка модаөн вөчө поз, а вежон нөм мысты
сетыс петө ыжыд лөѣ.

Кучіквывса өвадјас мөсјаслы лок вөчөны
унасікасаөс.

1) Мөсјас төдлөны сојөмсө кор өвадлөн но-
мырјас роѣөдөны кучіксө.

2) Кор мөскыд ас вылас уна новлөдлө но-
мыр (лөлө) сек сылөн јөлыс чінө 10 25^{0/} вылө.

3) Сіјө местајасын, көн дыр кујліс номырыс,
кучікас артмө роѣ.

4) Вөчөм кучіклөн медса бурінас лөөны роѣ-
јас, мыј вөсна щыкө да воштө ассыс донсө
кучікыс.

5) Тајо номыр, лолө тујјасыс көт i бурдас-
ны, но кучікыс тащом мөслөн век-жө бракујтчө,
воштө донсө.

Тащом лөз вгөмнас став сојуз паста мөс-
јас вгөны да шоч мөс коллө зарайтчитөм.

Tөdmалөма, мыј medca јона лөззөн вгөмөны
кукјас да јалавчјас. Кымын мөскыс олөмажык,
сымын сылөн вылас ещажык лолөыс.

6-өд оерпас. Кучік өвадлөн енка. Ыждөдөма кык нөв.

Бостны-кө поснi кучік, сiјө 2 лiбө 5 бурд-
төм роҕыс донјавсө 15% улөжык. А бурдтөм
роҕыс-кө 3-5, а бурдөмыс 5-10, то сiјө кучікыс
воштө 40%. Јонжыка кучік роҕавлөмјасыс
убыткаыс содө вылөжык да сiјөс ковмас сетны
жын донгыс-на донтөгжык.

Пөрысжык мөсјаслөн кучікыс артавсө таҕ: —
кущөмi кучік вылыс, јона-ө роҕөс кучікыс да
щөкыда-ө пукалөны гаг тујјасыс. Кучікас-кө

дас-
тчө,

мөс-
төм.
оны
кык,

роѣтујјас Һомөд јукөн вылас, секі первој сорт
доныс којмөд јукөн мында угө да с. в.

Өні бөрја војасас Кожтрестөн вөчөм гырыг
скөт кучікјасыс вөлөма жынјыс угры роѣјаса
да $\frac{3}{4}$ јукөныс тулкөсә роѣјаса. Сөрт, крестә-
налөн, коѣјас вузалөны роѣөдлөм кучікјас јона
ыжыд, тајө убыткајасыс кајөны уна мільон
шајтјасөз; сіз-жө ыжыдөс убыткајас і кучік вө-
чан трестлөн, омөл качества сортјасыс.

Сіз-жө тајө лөзјас вөсна јона кучкө і вуза-
гөмлы, кызі кучікыс оз тырмы. Јона ыжыд
убытка бөстө і государство кучіксө заграни-
чаө вузалөмын.

Став тајө гырыг убыткајасыс мїјанөс щөк-
төны заводітны јона вермасны мөс лөзјаскөд.
Өні поѣө та куѣа індыны медга кокһыд спо-
соб — кучікыс номырјассө пычкавны, кучікыс
номырсө муө ускөдөм бөрын колө ламөдөмөн
лыбө сотөмөн әккөз бырөдны, а прөстө-кө лөзан
муө, сіјө кыш піыс лөзас лөзјас.

Таѣ колө вөчны быд мөслыс да быд во
еновтчытөг, сөмын сіз поѣө чінтыны гырыг мөс
лөзјас. Даңјаын такөд тышкасөм куѣа лөзөма
торја законјас, тајө јона төдчис та вылө. Лы-
дыс мөс лөзјаслөн тазөн јона чініс.

Ташөм ічөт странаын, кыз даңјаын, кок-
һыда поѣө аѣыны паскыда скөтвөзөмын вреді-
телјаскөд тыш нуөдөм куѣа. Мїјан сөмын-на
заводітчисны сорһітны кучік шыкөдлыс номыр-
јаскөд тыш нуөм куѣа. Сөрт, лоө-і мїјан стра-
наын јона чінтөма ташөм кучік шыкөдлыс но-
мырјасөс.

Тажо ужсö ödžöddöмын став секретыс сöмын бура кутчысöмын; быд воö совхозјасын, колхозјасын да öткa овмөсјасын колö вöтлыны мөсјас вылыс лөзјасөс. Жеба уж нуөдöмын, дерт, пöмзаыс смöм лөö. Мi вермам петкөдлыны мөс лөзјаскөд тышкасны вермөмјас збыл былö

1924 d воö Ветеринарнöј средствојас былö Новгородса округын вöли котыртöма скöтвылыс тöдчанажык вредѣмјасөс тöдмалöм куѣа да сыкөд тышкасан мера корсöм куѣа велөдчöм.

Новгородскöј округса Семеновшщина сиктын авторөн ужнуөдöм торјаскөд да кучиквыв лөзјаскөд (вiзöд 7-d серпас) петкөдлiс: 1927-d воын вöли 60% став мөссыс зараѣтчöма кучиквыв лөзјасөн; 1928 d воын 75%-öз codic 1932-d воын чiнi 50%-öз; 1930-öд воын вöли зараѣтöма-нын сöмын 14%. 1928 d воö гожöмыс вöли кöзид да зера сiјö јона отсалiс öвaд чiнтöмлы.

Лөзкөд вермасны поѣö нöшта ѣелмајасөн; бостны 1 јукөн јодоформ да соравны 5 јукөн ваѣелiнкөд да сiјö маѣнас мавтны мөслыс јөгјассö, јөг роѣас сујалöмөн.

Лiбö нöшта бур лөö бостан-кö сернöј ефiр да сетчö сывдан 10% јодоформ да сiјö сорассö пiпеткаөн пызјыны лөз јөг роѣас.

Вермасны лөзјаскөд колö быд госудaрственнöј да колхознöј овмөсјаслы, медым лөзјассö ас кадö поѣiс бырöдны. Сесга мөс вiзысјаслы век колö вiзöдавны лөзöс мөсјас бöрса, оз ö јöгыс роѣссы да оз-ö кöсјы лөзѣыс петны, мед оз вермы усны муö колö перјыны да вiны.

Тащом кучіквыв лəзјаскəд ас вынөн вер-
масны абу зев сəкыд, оз ков уна пəра, нї уна
сəм; сəмын колə кутчысны да сїјəс вəчны — мї-
јан мог əдəдны накəд вермасан уж. Бура уж
нуəдəм да ужвылə сəлəмсаң кутчысəм сайын
мəсјасəс лəзјасыс мездəм сїз-жə і овмəсə убыт-
ка вəјəм.

Овлəны нəшта лəзјас кəрјаслəн да верблуд-
јаслəн, но сещəм парачїтјаскəд вермасанногсə
абу-на тəдмалəма.

ВІР НОЊАЛЫГ ГУТЈАС.

Онї мї кущəм лəзјасəс тəдмалім, најə быд-
мїгас, кор номырынəс-на, олəны пемəсјасəс сə-
јəм вылын, но лебаліганыс најə мїјанəс-нї пе-
мəсјасəс оз куртчавны. Емəс нəшта на мукəд
пəлəс гутјас, кодјаслəн номырыс лəкторсə оз
вəч мортлы-нї пемəсјаслы, а парачїтас воəны
сек, кор мəдасны лебавны. Тајə вїрнəнəлыс
гутјас. Тајə гутјасыс кыз-нын мї тəдам, сəјаныс
лəм мортлəн да пемəсјаслəн вїр. Сїз-жə колана
і сїјə, мыј вїрнəнəлысјасыс сəјаныслы асныс
пырəны вїрəзыс. Налəн ем кучїксə рəзəдəм
вылə ротəвəј органјас, кодї јем моз зургə да
тубкаəд моз вїрыс кїсə.

Быдлунја тəдмалəмыс мї тəдам, мыј вїрнə-
нəлыс лəзјаслəн куртчəм тујыс сəјмə. Тајə на-
јəн јад лəзəмысла, кодəс лəззыс лəзə пемəс
лїбə морт тушаə.

Тащəм ногəн, вїрнəнəлысјас вредїтəны сї-
јəн, мыј јуəны вїр да пемəсјасəс вїсмəдəны
асланыс куртчəмəн. Сїз-жə најə мукəддырї вер-
мəны вəјны пемəсјас вылə вужан вїсəмјас.

GINTÖM LÖZ¹⁾

Сөвет сојузын ем уна сешөм местајас, көні быдмөны быдсама нога бур мувыв быдтасјас, а лөз вөсна овны сен оз поџ мортлы ны пемөс-лы, ыждаыс сешөм лөззыслөн овлө 2,5—3 сантй-метр куџаөз, кык бордјаөс, јуоны впр.

Гінтөм лөз ем уна пөлөс-өтй сікас лөзлөн сінмыс зарны рөма, мыј вөсна сешөмсө шуоны „зарнысінмөн. Сесга ем посны руд, кодјас зев јона дөзмөдөны зер војјасын, сешөмјасыс шу-сөны „дождевкаөн,“ јешшө ем сөдов руд рөма, віж сінјаса, скөт да војтыр вылө угласөны да впрсө јуоны енлөзјасысжык. Ташөм лөзјасыс быдмөны со кыџ: ен лөзјасыс вадор пу корјас вылө да росјас вылө течөны ассыныс колксө, лібө вөрын прөсекјас вылө, пујас вылө, васөд местајасө да с. в., сесга колкыс петөны ічөтйк номырјас, кодјас пујас вывыс гыладөны ваас лібө васөд му вылас. Сен најө лоөны кыш пі-нөс, артмөны куколкајас, та бөрті-нын петөны бордја лебалыс лөзјас.

Лок вөчөмыс лөзјаслөн ыжыд да уна сікас. Лөззөс пөраө мөсјас омөлтчөны да чінтөны јөвсө жынында. Вөвјас оз вермыны ужавны, пессөны, быгласөны. Пемөсјаслы јірсыны лунын абу поџана. Пөраын абу поџана і мујас вылын ужавны мортјаслы. Тајө помка вөснаыс, көні југыдөс војјасыс, лоө ужавны војын. 1930-д воын дагестанын, гожөмнас сымында вөлі лөз, мыј

1) Лөз, дерт, абу сінтом, сылөн ем сінјас, но сінтөмөн шуөс сы вөсна, мыј сіјө аслас горш вөснаыс сінтөм-моз быдлаө сүјөб.

вeгiтö турун iдpавны jöзлы ковмiс дyгдывны. Лöзлөн локторjыс абу-на тajö сöмын. Лöз вермö пуксыны вiсыг пемöс лөм вылас, көнi лукjыгö нырнас. Сылы нырас вермас кöласны вiсыг пемöсыслөн бактерijаыс, сы бöрын сijö-жö лöз-зыс пуксас зонвица пемöс вылö мiбö морт вылö, сeггa кучиксö бышкас да сетчö колö вiсмöдыс бактерijажассö. Сiз паскавлö вiсöм сiбырскöj. Сi-бiркасö, лöз вермö вужöдны щöщ i морт вылö.

Онöз-на пыр верма-сiсны сöмын гырыс лебa-лыс сiнтöм лöзjаскöд öнi лöз повæдлан æелла-jасыс ещaöс-на да такöд вермасны отсалö черi выj, кодөн мавтöны пемöсjасöс, но тaнoгa вер-масöм jона паскыда нуöдны абу-на вер-мана.

7-öd сeрпас. Сiнтöм лöз.
Ыждöдöма öтi да жмн
мында.

Зарнiсiнма лöз полö карасiн дукуыс. Качалö-маöс, мыj лöзjас пуксывлöны вiзвывса ва гöп-jасö, богтасны ва воjт да бöр лебчасны. Сiзкö позö вöчны со кызi: көнi скöтыс олöныжык, öтi гöптö-кö кiстан вавылас карасiн мiбö мазут лöзjас нiнöм тöдтöг лөктасны jуны, кор ваас iнмöдчасны, карасiнас лаксöны, а сылы кара-сiныс пырö лолаланiнас да лöззöс пöдтö, а ва-нас-кö карасiнсö нылыштас сек сijö лöзыс jадö-вiтöj да сы вöсна кулö.

Пёскөтинаас-кө гөптыс абу, сек колө кодҕыны
гу да сетчө суҕны јашщік мібө вор, ва сора
карасінөн, мібө мазутөн сорлалөмөн. Тајө сізі-
жө отсасас кыаі-і гөптјасө карасін кістөмөн бы-
рөдны лөззөс.

Зер лөз, ва вылө оз лок, но сіјө радејтө
пуксыны сөд торјас вылөжык. Сізкө, бостны
колө вөснї пөв да сіјөс мавтны сөдов клејөн,
(сещөм кле)ыс вөчсө сіз: бостчө 200 гр. каніфол,
нырны поснїа да бі вылын сывдыны, сесса
соравны 100 гр. касторовөј выј). Сетчө поснї
руд лөззыс јона пуксө да сібдө.

АРГА КУРТЧАГЫГ ГУТ

Мөднөга віркыскыс гутјасөн лооны арса
куртчасыс гутјас (візөд 8-д серпас) да пос-
нїд куртчасыс мөс гутјас. Најө керкаын олыс
гут ыжда кымынөс-жө арса куртчасыс гутыс
мөсјасөс да војтырөс куртчалыс јона төдчымөн
поснїдөс. Арса гутыс „арсанас“ шугө сывөс-
на, мыј сещөм пөрөдаа гутыс јонжыкасө кы-
пөдчө арын-да.

Тајө скөт куртчалыс гутыс топыда јітчөма
вөвкөд, сіјө вөв кујөд улө течө колксө да паскө-
дө номыр. Көн вөлыс унжык олө, унжык сенї-і гут.

Пемөсјас јона полөны жігалка гут куртчалө-
мыс, јона дөзмө і морт. Куртчасыс гутјасыс
вөвјас мынтөдсөны кокјасыс, пізөсјасыс вөв-
јаслөн мукөд кадө сещөма пыктывлөны, мыј
весігтө сулавныс оз вермыны. Мөсјас тајө гут-
јас вөснаыс чінтывлөны јөвсө да омөлтчывлөны.

Тайо гутјас разоддоны вужан влсөмјас сібірскөй
јазва.

Medca јона тайо гутыс колксө течө да но-
мырсө паскөдө сіс турун чукөрјасө.

Сің-жө јона чужоны тайо гутјасыс сісмыс
турунын лібө сісмыс кырс чукөрјасын. Сіңкө
һајта олыс овмөсја-
сын гутјаслы лоо-
бур оланін да пас-
каланін. Куртчасыс
гут кыз ывлавылын
сің-жө і карта вы-
лын сулалігөн, јона
дөзмөдө пемөсјасөс,
Тайо куртчасыс гут
јаскөд нуодчө вер
масөм сің-жө, кызі
і керкаын олыс гут
јаскөд.

8-дө серпас. Куртчаомо гут; ве-
кыд ылас (А) лічінкалөн жігал-
цевөј плаотінкајас. Ыддөдөма.

Арса гутјас јонжыкасө уласөны мөсјас вы-
лө да колксө течөны мөс асмојасө, а сесаң
паскалө номыр. Арса куртчасыс гуткөд вер-
масны колө сің-жө, кызі і керка пыщкын олыс
гутјаскөд.

КЕРКА ПЫЩКЫН ОЛЫГ ГУТ

Керка пыщса гут абу парачит (9-д серпас).
Сіјө оз вермы піскөдны мортлыс лібө пемөсја-
лыс кучіксө да јуны вір, но сіјө јона ујалө ту-
ша куъаыс да глөдчө. Керкаын олыс гут зев
дөзмөдыс да ветлөдлө быдлаті. Со сіјө пукалө

өшіңувса кужод чукөрвылын; сесса өшің пыр
мбө оқос пыр пырас кухнао да ветло һаһ выв-
ті, сакар вывті і быдсама һајт помөјын гудјы-
сом-лукјысом бөрын сіјө пуксө уғыс кагалы
вомдорас; нужһыкын лукјысом бөрын сіјө пырө

9-өд серп. Керка пыцца гут.
Шужаладорас (А) устор.

керкао да пуксө кага
һоһодан һоһ выло
да быдлао, кытчо
сурө.

Гут зев востер,
вермө зев терыба
ветлыны быдлаті
өшің куза, пөтөлөк
ыввті көт кыті, сіз
сіјө вермө ветлыны
сы вөсна, мыј сы-
лөн быд кокын ем

кык гыж да клеја пөдушкајас, кодөн сіјө вермө
кутчысны.

Кор гутыс ветло быдсама сісмыс чукөрјас
вылод, кужод чукөр вылод мбө орөг јазвајас
ыввті, сек сылы кокјасас сібдоһы быдсама пө-
лөс висмөдыс бактеріјас, а сы бөрын лебас
сојан јуан выло да сетчө комалө бактеріјассө.
Морт кор сіјөс сојас, сек сојаныскөд щөщ һы-
лалө гутөн вајөм бактеріјассө, коді щөкыда
висмөдлывлө мортөс кынөм висөмөн.

Ташөм ногөн керка пышкын олыс гут ра-
зөдө уна сікас висөмјас: брушнөј тіф, холера,
челадоөс висөдө мытөн, сіз-жө діфтеріт, чохотка,
гін орөссөм да мукөд висөмјасөн.

Сің-жө тајө гутыс омөмсө вөчө-і візан пемөс-
јаслы, вөвјаслы да курөг чіпанлы, вуждөлө
ков висөмјас.

Керкаын олыс гут медга јона чужө да пас-
калө һајта (дурка) олыс овмөсјасын. Гутјас
колқјалөны медгасө вөв да морт кужөдө, керка
пышкөс јог һајт піө, јог да кламјас шыблалан
інө, градвыв пуктас вылө, сісмыс турунө да
јајө, сісмыс кор чукөрјас вылө да с. в.

Колқјыс сылөн жежыд, куҷмөс гөгрөс, куҷ-
мөс воргаа. Куҷтаыс колқјыслөн мілліметр
куҷта, 12-36 час
мыстї колқјалөм
бөрас колқкыс
петө ічөвік жежыд
номыр. Шуласны
тајмукөд дырјыс
„јај-піө номырчыс“
серт, јајө ачыс
номырыдһнөмыс
оз чуж, а сіјө лоө
гут колқјасыс.

10-өд серпас. Керка пыцца гут-
лөн ыжыд номыр выліас колқ-
јасыс, јурладорыс номыралөн
шујгаладорас

Номырјас гојөны сісмыс вешествојас
сес, көні сіјө олө да быдмө 1-1,2 сантіметр
куҷаөз (10-д серпас). Сесса сіјө пырө му пыщ-
кө да сені лоө купыын, купыын һекымын лун
мыстї сетыс петө лебалыс гут.

Көні шоныд да уна сісмыс гојан, сені мед-
га јона содө да паскалө гутјас. Тајө условјөөн
колқкаһ гут петтөз колө сөмын 10 лун; повод-
даыс-кө көзиджык, секі вермө һужавны 20-40
лунөз.

Та вöсна і оз быд во овлы öткода гутыд.
Овлöны „гутöн“ озыра војас і гуттöм војас.

Öñijö kadö, кор нуödгö öктын коллөктиві-
зация сыкöд щöщ öктын бытöвöј условјöйс,
оланногыс вежö. Вылнога олöм вöчигөн колö
гортса паразитјаскöд да мукöд вредителјаскöд,
kodјас мортјаслы да пемöсјаслы вайöны зев ыжыд
vред, кыпöдны ыжыд кос.

Керкаса да арса куртчасыс гутјас лоіны сö-
мын „гортсаөн“, kodі jона ыжыд vред вайö морт-
лы, а та вöсна тајöс бырöдан мөг сijö мортлөн.
ас саяс.

Онi вай вiçöдламö, кыçi гутјаскöд вермасны.
Medпервој колö бырöдны гут чужан местајас.
Medвоç, колö скöt оланін вiçны сöстöма, жо-
јасыс колöны топыдöс, быд лун скöt кокулыс
кујöдсö колö весавны, течны торја јашікö, во-
лöссö колö вежаавны быд вежонөн кыкыс. Ку-
јöd сöвтöм вылö доз колö топыд јашік лбö
бöчка, мед вöлі топыд вевта да пыр мед вöлі
сiптöса, медым сетчö гутјасыс ез пырны колк-
јавнысö. Вевт вылас колö вöчны роç, а роçас
тувјавны гут кыјан сетка, мед выл чужыс гу-
тыс јашікыс ез вермы петны вöла вылö. Кор
кујöдыс чукöрмас тыр, секі дознас нуны му
вылöç.

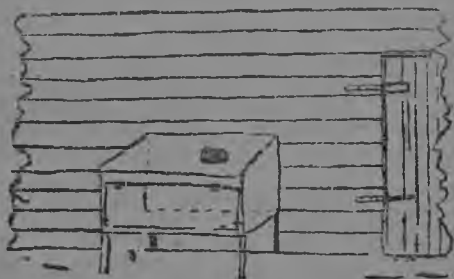
А кор кујöдсö му вылö нуны туј абу вöсна
мі мыжі абу поçана, секі колö гумла-моз
топöдны ыжыджык места да кујöдсö сетчö
градјөн-моз течны, dorјассö да вылыссö зыріөн
шлапјөмөн топöдны. Секі кујöd пыщкыс сөцöм

лоо пöс, мыј кољјасыс да номырјасыс чужнысö оз вермыны.

Сесса колö бырöдны быдсама јог да клам шыблаланінјас буржык не вöчны, а став јогсö да ковтöм кламсö, kodі сотчö, буржык сотны, а оз-кö поз сотны ставсö колö топыд дозјөн новыны бокö ылö сікт сажö.

Щöкыда кужöдсö му ылö којöны вöснi слöјөн да паскыда, а та јö жар поводданы јона космö, kodі оз леј номырјаслы овны. А зера поводдасö мöдарö, ул кужöд пiö јона поздысöны гутјас.

Гырыс совхозјасын позö нуöдны кужöдыс гутлыс номырјас весалан уж. Тöдмалöма, мыј номырјасыс кыш пiјö пыртöзыс кужöд чукöрыс петöны муö. Тајöјасöс бырöдöм куңа вöчöны бетонөн мавтöм $\frac{1}{4}$ м. судта гырыс гујас (11 д серпас). ылыас пуктöны кың шестјасыс вöчöм решетка. Гуас первој кiстöны ва, а ва ылас кiстöны карасiн мiбö нефт. Решетка ылас течöны став чукöртöм кужöдсö да мед ез космы кiскалöны ваөн. Гутјаслөн номырјас кыш пiö пырны летчöны улö.

11-öд серпас. Кужöд боотанiн, крепiтöма скöт сарај öвен бердö. Кужöд шыблавöд јашщикö сарајыо ылысса рöздö (нол пелöса öбд рöз). Кужöдбоотанiн ректылöб вöч за спускнiö отена пыр.

Сіа-жө колө төждыены мортлы асмогөн ветланін лөгөдөм понда, колө вөчны сіа, медем сіјө ез вөв гут поз. Морт асмогтө гутјасыд јона радејтөны да сетчө поздысөны, лежөны номыр.

Мортлы асмогөн ветланін лөгөдны колө сіа, медем вөлі топыда тупкөса, стөнјасыс коластөмөс да топыда сиптыссан өзөса, ывлаө петан труба ројас вөчны посні роја пжкод-сутуга сетка, мед ез вермыны пырны гутјас. Пышкөссса ројсө колө вөчны вөвтөн, а рој-тујсө вөчанінсө колө вөчны јашік модаөн топыда, мед сіјө пукаланиныс вөлі вештавсө торја вөчөм өзөсөд бөрладорсаңыс. Тајө јашікас лібө гуас колө мед пыр вөлі ва, а ва вылас вөснідіка карасін.

Морт асмог піјө гут поздысөмыс позө візны нөшта со кызі: бөстны 1 јукөд ізвестка соравны 8 јукөд вакөд да кістлывны асмог вылас, лібө нөшта позө купөросөн 6-7 грамм 1 літр феколеј вылө.

Лебалыс гутјаскөд вермасөм вылө вөчөны нарошнө гут віјанјас, јада да клеја бумага. Јада бумагасө пуктөны тарелкаө да көтөдөны ваөн. Сіа-жө гутјаслы јадөвітөј ваөн, јөлөн да сакарөн сорлалөм формалін. Оты чайнөј паң формалін кістөны чашка ва піјө, содтөны сетчө јөв да алаңыка сакар, тајө сорассө кістлөны блудјасө. Јона јадөвітөјөс і мукоморјас, көдөс вөчөма нарошнө гутөс віјөм вылө.

Борда лебалыс гутјаскөд тыш нуөдөм верманажык номырјаскөд дорыс. Оз ков вунөдны сојантө візны гутјасыс, медем најө ез вермыны

сетчö пуксыны да зараѣтны најöс, сїјöс колö вевтвыны марлаыс мїбö сеткаыс вöчöм вевт-
јасöн.

Ошїңјас да öзöсјас кухњајасыс, сојан јуан
вїзанїңјасыс, сојанїңјасыс, болыңајасыс, чела-
дöс вїзан јасмыјасыс да мукöд сещöмїңјасыс
колö тупкавны сеткајасöн, медем гутјасыс ез
вермыны пырны. Пемöсјаслыс кулöм шојјас
колö сотны мїбö гуавны муö, кладбїшде вылö.

Куртчасыс арса гутјаскöд колö вермасны
таз-жö, сöмын сетчö колö содтыны сїјöс, мы
ул турун чукöр комасјас колö разöдны мїбö
сотны, а некушöм ногөн сісмыны матї гөгöр-
ын леңны оз поч. Сїз-кö еновтан, пыр-жö
сетчö гутјас комасны колкјассö да чужöны но-
мырјас. Гутјаскöд вермасны колö öтув коллек-
тївно быдöнлы дај дугдывтöг. Таз сöмын почö
сїјöс чїнтыны.

ГÖН ЧІРЈЫГЈАС

Мї тöдам, мыј пемöс вылын емöс тојјас.
Тайö тојјасыс абу сöмын öтї пöлöс, а ем кык
пöлöс паразїтјас. На пышкыс öтвыс пемöсјас-
лыс чїрїö гөнсö, код вöсна 1 шуöны гөн чїр-
јысöн. А мöд пöлöс тојыс јуö вїр, кодї лöб
прöстöј тојөн. Гөн чїрјыс тојјас лöбны прöстöј
тојыс поснїджыкöс; кузтанас 1,5-2 мм. кузакöс.
А прöстöј тојјас порелөн, вöвлөн тöдчымöн
лöбны гырыс паразїтјасöн. Гөн чїрјыс да тој
зев јона јїтчöмаöс кöчајеваыскöд, кодјас вылын
најö олöны да пöткöдчöны.

Гөн чірҗыҗасӧс бура позӧ адзыны сӧмын
ыждӧдан стеклӧҗас пыр. Сіҗӧ ачыс віж рӧма.
Јурас емӧс пӧнкод нырҗас, кодҗасӧн сіҗӧ вермӧ
чорыда кутчӧсны пемӧсҗас-
лы гӧн сіҗӧ, сіҗӧн-жӧ јірӧ
гӧнсӧ.

12-ӧд серпас. Гӧн чірҗыҗас
тојҗас. Ыждӧдӧма.

мӧсҗаслӧн (12-д серпас). Ыҗҗаслыс тајӧ вігӧмсӧ
позӧ соравны лудан вігӧмкод, сӧмын кор мӧдан
бура віҗӧдны гӧнсӧ, сек позӧ прӧстӧј сінмӧн
адзыны гӧн чірҗыҗас, а лудӧдан тојӧс прӧстӧј
сінмӧн адзыны ӧкеыҗ он вермы. Торҗа-нын јона
вермӧны гӧн чірҗыҗас омӧлтчӧдны балаҗасӧс.
Налӧн колкҗыс јона ічӧтӧс, кодӧс мӧ шуамӧ
серолӧн, најӧ колкҗассӧ топыда клејітӧны гӧн
вуж бердас.

Гӧн чірҗыҗас јона паскалӧмаӧс став сојуз
паста, медса јонасӧ ыҗҗас вылын, кодҗас вајӧны
ыҗҗыд убытка, јона чінтӧны вурун.

Гөн чірҗысҗаскөд колө вермасны сің-жө кыч
і прөстөҗ тоҗјаскөд.

ТОҖАС

Тоҗ мјанлы быдсөнлы зев төдса парачіт,
гөн чірҗысҗас серті сіҗө ыжыдҗык да зев бура
поҗө адзыны. Мукөд тоҗјаслөн бокјасыс сөд
рөмаөс. Тоҗјас пемөсҗаслыс да мортҗаслыс ныр-
наныс піскөдөны кучіксө да јуөны вірсө. Төд-
малөма, мыј тоҗ медга јонасө олө омөлтчөм
пемөсҗас туша вылын. Омөла да лока пемөс-
җасөн вөдҗтчөм да најөс вічөм јешщө јонҗыка
өдҗөдө тоҗјаслы јывмыны. Мукөд пемөсҗаслыс
тоҗсө кокһыдҗык адзыны гөжөмын серті тө-
лын, кор олө стојлө вылын.

Тоҗјас овлоны вөвҗаслөн, мөсҗаслөн, ыжҗаслөн,
көзаҗаслөн, порсҗаслөн да понҗаслөн (13-д сер-
пас). Тоҗтө поҗө адзыны медга јонасө өілі вы-
лыс, мышку вылыс, бөж вуж бердыс, кынөм
увҗыс, пел вуж гөгөрыс, а ыжҗаслөн сөмын ем
өтҗі пөлөс тоҗ, коді олө кок гыж костас. Тоҗјас
сің-жө колкҗассө (нудасө) пемөсҗаслы течөны
гөн өі бердас.

Кор тоҗјас лоөны унҗык, секі пемөсҗас зев
јона гыжҗасөны да луданіңјассө јірөны піһнас.
Таыс пемөсҗаслөн луданіңјасыс щөкыда вог-
ывалоны, а бөрҗінас лөмалө сіҗө местаыс гөн
сорыс.

Тоҗјасөс бырөдөм нуөдсө уна ног. Тоҗөс
пемөсҗаслөн-кө гөныс сук, гөнсө колө шырны,
сөсга кучіксө мыскавын тоҗ віјан растворөн.

Порслы бура лөгалө табака ва, колө бостны 50 гр. табак да соравны 1 мтр пөг ваөн. Пемөсјасөс зыралоны (һыртөны) сорас пйын көтөдөм щөткаөн. Тајө средствоыс туйө і понјаслыг тој бырөдөм вылө. Өтi-кык јукөн креолін

13 өд серпас. Поро тој.
Еж. Ыждөдөма

сорас соравны 100 јукөн ваөн, кодi туйө мукөд пемөс вылыг тој весалөм вылө (вөвјаслыг, мөсјаслыг).

Медым тојјасөс вiны помөз мыгкавгө быд 3-6 лун мыгтi.

Төлын пемөсјасөс мыгкавны оз ков, а секi колө бостны карасiн да постнөј выј өтмында. Сiјө сорасөн пемөсјасөс мыскавны.

Тојјасөс да гөн чiр-јыгјасөс нөшта поғө бырөдны газөн, кодi артмө сернөј цвөт сотөмөн.

Тајө моданас тышкасөны лудан вiгөмјас-дырјi газ вiзан камераөн.

Медым буржыка мечтны, пемөсјасөс вежон бөртi вылыг колө вiзны газөвөј камераын.

Но өтi мечтөмөн тојтө бырөдны он вермы. Сыкөд щөщ колө төждысны i-мөдтор понда.

Пемөсјасөс колө вердны бур көрымөн. Сөрт, бура вердаса пемөс вылад омөла чужөны тој-јасыд, а омөла вердаса пемөсјас вылө јона

поздыгöны, код вöсна пемöсјас нöшта јона
омöлтчöны.

Кор мi мöдам бырöдны пемöсјаслыг тој,
колö бырöдны сјöс заводыг да сулöданыныг.
Пемöсјас сiз-жö вермöны тојöссыны щöткајас-
саң, сјöсјассан да мукöдторсаң. Кор мi кöсја-
мö пемöсјас вылыг зiкöз бырöдны тојöс колö
набöрса бур дöчöр да частöжык весавны на-
лыг оланiнјассö.

Тојјас абу öтi пöлöсöг, быд пемöслөн тој-
јасыс аслыс ногаöг. Мöслөн — мöс тој, вöвлөн
— вöв тој, порелөн — поре тој, мортлөн јурын
олыг тој да кöлујын олыг тој да с. в.

Быд аслыснога тој олö ас кöчаин вылас да
вужö сјö ас рöдыслы.

Богтам вöв тој, вужö вöв вылö-жö, поре
тој вужö поре вылö-жö. Морт вылö пемöсјас-
лөн тој вужны некор оз вуж.

ПЫЩЈАС

Скöт вiзöм паскöдöмын пыщјасыд јона оз
мешајтчыны. Гырыг пемöсјас вылын најö оз
овны, но војтырöс, понјасöс, канјасöс да курöг-
јасöс јона мучитöны. Пыщјас — сешöм-жö пара-
читјас, војтырлыг да пемöслыг вiрсö јуöны. Најö
medга олöны кöчаин opдас гөн пiјас, но вермö-
ны зев дыр сојтöг овны мувылын лiбö кущöм-
кö овтöмiнын. Пыщјас олöны сöмын кос места-
ын, чужöны да быдмöны сiз-жö колкјыг, код-
јасöс ең пыщјас гылöдöны му вылö лiбö жожö,
кос јог пiјö. Первој колкыс петö iчöтик номыр,

а сегоа быдмө пыщ. Номырјассө пыщјасыс в ер
дөны асныс.

Мукөд местајасын пыщыс зев уна, бостам-кө
важ горнөј бухараын Среднеј Азіјаын сы мын-
да пыщ, мыј вөсна војтырыс оз лыстны водны
му вылө, а лоө уңлыны ывлавылын пөлаткод-
јас вылын.

Пыщыд щөкыда овлө і мјан керкајасын,
көні оло пон да каң. Көні уна бус да јог да
көні оз төждысны сөстөмлунвөсна, сені понјас-
саң вужөны і морт вылө.

Пыщјас вермөны і паскөдны вёсөмјас. Пыщ-
јас, на нога оланінын вермөны паскөдны чума
вёсөм, чумнөј крысајаслыс новлөны бактеріјајас-
сө ҳонвіца крысајас вылө да јөз вылө.

Пыщјас емөс уна пөлөсөс, мукөдыс олоны
курөгјас вылын да поздысөны курөг позјын-жө;
тащөм пыщјасыс уеласөны і мортјас вылө.
Понлөн пыщјас щөкыда овлөны морт вылын,
а морт вылын олыс пыщјас овлөны понјас
вылын.

Пыщјаскөд вермасөм лоө сөстөмлун вөсна
вермасөм. Бур керка пыщкын понјасөс ңе вл-
ны, лөбө колө понвылыс пыщсө бырөдны. Пон
уңлан места колө пыркөдлывны да щөкыджыка
төлөдлывны, јогсө сіјө уңлан местаыс колө
чышкыны да местасө мыскавны креомін раст-
ворөн.

Понјасөс колө мыскавлыны фегтарнөј мај-
төгөн, гөнсө выравны 2 јукөн креомін раствор
100 јукөн ва сорөмөн. Каңјасөс мыскөмөн пож-
јавны оз поң, налыс гөнсө колө кіскавны наф-

талін лібö персідскöј порошокөн. Курөг вылын
олыг пыщјаскөд тыш нуөдчö сјзј-жö, кызј-і
лудікјаскөд.

КЫЗІ КОЛÖ ВЕРМАГНЫ ПЕМÖС ВЫЛЫН ОЛЫГ ПАРАЧІТЈАСКÖД

Öнi мi вiзöдлiм сöмын медса кöланажык
тортса пемöсјас вылын олыг парачітјас вылö.
Артыштны-кö парачітјасөн вред вайөмсö, сек
накөд вермаоом куца коланлуныс лö тыдала-
нажык.

Сјзö-жö мöскыс кызј тулысын, сјз-жö-і тöлын
јона омöлтчö тојјас да öвад сојöмыг. Серт,
тајö парачітјасыс мiјан мöсјаслы јона вреднöјöс,
кодјаскөд колö нуөдны тыш.

Медым пыпöдны вiзму овмöс, сiктјасөн лöс-
öдчö агроминым либö нуөдчö прöстöјжык спо-
сöбјас вiз-му овмöсса ужјас вылын. Медвојдöр
тајö бурмöдан торјасыс пырiсны һаһ вадiтан
овмöсјасö. Медым вiдлавны тајö прöстöј агро-
номіческöј меропріяттö нуөдöмсö öтка овмöс-
јасын сы вылö бöрјыссöны торја агроуполно-
моченнöјјас. Могјасыс налөн збылвылассö уна
ногаöс сјз, мыј могыс ез сöмын сулав нуөдны
тыш урожај вöсна, но кыпöдны прöизводител-
ност скöтвизöмын.

Жiвотноводческöј уполномоченнöјјасы сјз-
жö зев бура колö тöдны пемöс парачітјаскөд
вермагöм могјас.

Прöизводственнöј совещаннöјас вылын кыз
торја сiктјасын сјз-жö і колхозјасын вiставлыс-

гө, кушом парачитјас скот вылын медга јона
мөдөма паскавны да кодкөд колө јонжыка вер-
масны. Асныс-кө колхозчыкјас оз вермыны вер-
масны, колө корны ветеринарнөј врачос либө
фемдшерөс, но унатор пофө і колө вөчны ас вынөн.

Парачитјаскөд вермасөм котыртөм пемөсјас-
лыг парачита местајас бырөдөм куза бөрјысгө
медга прөстөј способјас. Парачит куза мед вөлі
төдө быд зоо-уполномоченнөј, быд скөтвизыг,
быд ШКМ-ын велөдчыг, быд комсомолеч, піо-
нер, быд радөвөј колхозчык да быд велөдчөм
өткаолыг крестаңын.

Став тајө вынсө колө котыртны ударнөја
парачитјаскөд вермасөм вылө. Серт, тајө ужсө
ковмас нуөдны пөраын; шуам тојјаскөд вермасөм
медгасө нуөдны төвса пөраө, кор пемөсјас оло-
ны картаын, Кучиквывса өвадлыг номыр бырө-
дөм нуөдгө первојја гөжөм жыңын да с. в.

Оз ков вунөдны, мыј тајө вермасан ужсө
өдзөдөмыс вын чорчөдөм сајын. Сывөсна збыл-
вылас тајө ужыс колө нуөдчыны ударнөја.

Скот өтувтөм кокнөдө буржыка на бөрсө
дөчөритөм сјјөн, мыј вөчавсөны гырыс скот ви-
зан картајас, көні олоны со душјасөз. Уна да посні
көзид картајасыг буржык стрөитны 1 либө 2
ыжыд шонид карта; коллективөн сілоснөј башња
либө гујас вөчалөм, төвкежлө лөсөдө вына бур
көрым; колхознөј овмөсын став скот дөчөритө-
мыс мунө уж јукөмөн, торја специалностјас куза.
Гырыс колхознөј овмөсјас кокныджыка вермөны
бөстны ветеринарнөј врачасгаң быдлунја от-
сөг.

Тажо став выгöдајассö колö пöртны олöмö. Еновтчан-кö тајö ужјассыс паразытыд öтпыр пырöмөн ыжыд карта вылад вгсмöдас зев уна пемöсјасöс. Сіз-кö, быт ковмас быд ыжыд карта дорö торјөн вöчны İzолатор, кытчö пырыс-пыр почас торјöдны вгсмöм пемöсöс (шуам лудыгöс) да воэö вылыс вгсмыс пемöсјасöс торјöдалöм вылö

Medga ыжыд мөгјас паразытјаскöд да мукöд вгсмöм новлöдлыгјаскöд вермасöм мөгыс, колö индыны зоомінімум вылö.

Гіктса обществојаслы öтүвја зоомінімум

1. Кіјөн клешщ бырöдöм клешщалöм кучік местајассö—карасінөн да кос-лунја выјөн мавтöмөн—рајонјаслы піроплазмозөн.

Эонвіза пемöсјасöс піроплазмоза інјассыс клешщсö бырöдныс колö, кор јона-һін заводітчöма клешщалöмыс.

2. Лудöмыс бурдöдöм вылö (ветерінарнöј отсöг) нуöдны вгсмöмыс візан ужјас.

3. Бура сöстöма візöм да бура пемöсјасöс вердöм візö заразасыс (лудöмыс, тојöсöсöмыс).

4. Мöс кучік пыщкыс кіпомыс лолöјасöс бырöдöм.

5. Лудыс да тојöс пемöсјасöс весалгчöж торја оланінö торјöдöм.

6. Торја јөрјас пемöсјаслы лөгöдöм.

Колхозјаслы

Сіјо-жө, мыј і став сіктса обществолы, сө мын содталөмөн.

1. Гырыс өтувја скөтвізан картајас, вісыг пемөсјаслы торја İzолаторјасөн стрөйтөм.

2. Кујөд візанін да кујөд весавны сізі, ме-
дым весалігас щөщ быріны гутјас.

3. Скөт візан картајасын дізінфекціја нуөдөм да пемөсјас бөрса бур дөчөр нуөдан торјас.

4. Пемөсјаслы ветерінарнөј осмотр вөчөм да быдлуња ветерінарнөј отсөг ветөм.

5. Клещөн вісыг скөтјасөс мышјаковөј рас-
творјасөн пызјалөм.

6. Скөтвізан совхозјасын лібө матын олыг колхозјаслы клещјаскөд вермасөм куға ван-
најас вөчалөм.

7. Паразитјасөн вісыг ыжјасөс лечітөм вы-
лө вөчавны ваннајас лібө газөвөј камерајас.

8. Скөтлыг вөча вылын јірсанін бурмөдөм (вөр кустјас кералөмөн да костөмөн бырөдөм да турун көчөм); вөчавны гожа скөт јірсөданінјас.

9. Перјалөмөн да лекаствојасөн мөс кучік пысса өвадјас бырөдөм.

Мыј вермас гетны скөтвывса пара-
зитјаскөд вермасөм.

Клещјасөс бырөдөм содтас јөв 10-15 % вы-
лө клещ лыд серті, клещ сорт да места серті.

Клещјасөс бырөдөм отсалө шөркөда пе-
мөсјаслы содтыны јай.

Клещјасөс бырөдөм чінтө скөтлыг піроп-
лазмөзөн вісмөм да сіјө вісөмыслыг омөлтө
вред вәјөмсө.

Кучіквывса өвадлыг номыр бырөдөм сод-
тас јөв 10-20 % вылө номыр лыд мында сертї.

Кучіквывса өвадөс бырөдөм візө кучікөс
роәөсөомыс да чінтө кучік сырјо бракујтчөмыс.

Кучіквывса өвадөс бырөдөм візө вісөмөн
јај омөлтчөмыс да 5-10 кілограммыс уна туша
вылө портїтчөмөн чінөмыс.

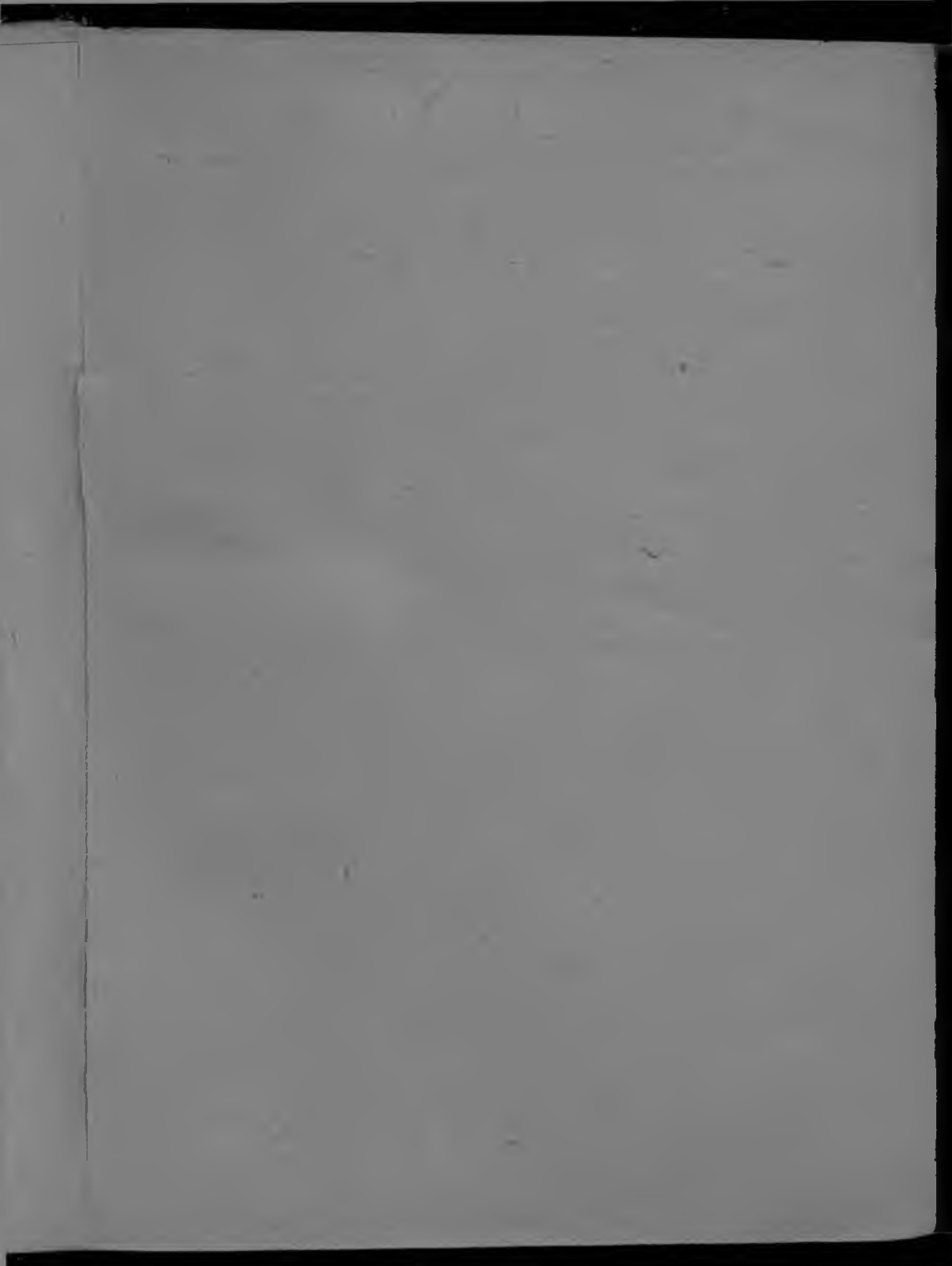
Важөдам лыдпас содтытөг да арталам, мыј
скөтвывса парачїтјаскөд вермасөм сїктса овмө-
сын візан пемөсјаслыс содтас продуктівностсө
15 % вылө.

Ил. № 4633.

Ј У Р И Н Д А Л Ы Г

Листбок

1. Вoзкы	3
2. Паразитјас помыс висомјас	5
3. Пемосјаслѝн лудан висѝм	12
4. Кынѝм пышса лѝз номырјас	18
5. Вѝвјаслѝн да ыжјаслѝн ныр рѝз пышса лѝз	21
6. Гырыс скѝтлѝн кучик пышса гагјас	24
7. Вѝр нѝналме гутјас	31
8. Сѝнтѝм лѝз	32
9. Арса куртчасыс гут	34
10. Керка пышкын олыс гут	35
11. Гѝн чѝрјасјас	41
12. Тојјас	43
13. Пышјас	45
14. Кызѝ колѝ вермасны пемѝс вылын олыс паразитјаскѝд	47
15. Сѝктса обществојаслѝм ѝтувја зоомѝнѝмум	49
16. Колхозјаслѝм	50

доныс 40 ур.

21387

Коми-3

2-1006

КОМИГОСИЗДАТ

ПЕТИСНЫ ПЕЧАТЫО ВЪЛ КОМИ НІГАЛАС

ТУВСОВ КӦӢА НУӦӦӦМ ЈЫЛЫГ

1. ЧУГАЈЕВ. Ударнӧја нуӦӦам тувсов кӧӢа.
доныс 60 ур.
2. ЖӧАНОВ. Сортировкајас.
3. ГУППЕ. Минерала мувынуӦӦанторјас.
4. ЈАКОВЛЕВ. Колхозјас јонмӧӦӦм јылыс.
доныс 40 ур.
5. СТАЛЫН. Сіктын ужалӧм јылыс.
доныс 10 ур.
6. МАМЧЕНКОВ. КујӧӦ вӧчӧм, крамӧтӧм да
пріменајтӧм куӢа тудӧӦӦчана справочник.
доныс 40 ур.
7. Шабдӧ вӧӦӧтан агротехніческӧј правӧлӧјас.
доныс 35 ур.
8. Сталин јортлӧн вӧсталӧм (Колхозник-ударникјас
первојја Ставсојусса сјезд вылын феврал 19 дунӧ
1933 воӧ). доныс 10 ур.
9. КАГАНОВИЧ. Колхозјас јонмӧӦӦм да тув-
сов кӧӢа нуӦӦан могјас. доныс 30 ур.
10. Колхозник-ударникјас первојја Ставсо-
јусса сјездлӧн шыӧӦӦӧм (СССР-са став кре-
стани-колхозникјас динӧ) доныс 10 ур.

ТАЛӧ НІГАЛАССӦ ПОӢӦ СУӢӦӦНЫ
СЫКТЫВКАРЫГ, СОВЕТСКАЈА 24, КОМИ ГОСИЗДАТ